

1. Лазаришина І. Д. Джерела інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства / І. Д. Лазаришина, О. В. Оренчин // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016. – № 38. – С. 62-65.

2. Землякова С. Н. Развитие управленческого учета реорганизационных процедур сельскохозяйственных организаций / С. Н. Землякова // Аудит и финансовый анализ. – 2010. – № 5. – С. 51-63.

Нога М. А., ст. гр. ФСГм-21
Фаріон Я. М., к.е.н. доцент

СУТНІСТЬ ТА ВИДИ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

У своїй діяльності усі економічні суб'єкти стикаються з ризиком, що викликає необхідність управління ним. Вони, зазвичай, орієнтуються на обмеження втрат у разі виникнення несприятливих ситуацій. Це може бути ухилення від ризику, його прийняття, диверсифікація, локалізація тощо. Окрім того, ризик може передаватись іншим суб'єктам. Прикладом цього є страхування. Зараз воно використовується дуже часто, проте страхування не у змозі ефективно охопити весь спектр ризиків, з якими стикаються економічні суб'єкти. Іншим варіантом є хеджування. Воно дозволяє здійснювати управління ризиком за допомогою похідних фінансових інструментів (ПФІ).

В українській практиці та науковій літературі поширеним є паралельне вживання термінів «деривативи», «похідні», «похідні фінансові інструменти», «похідні цінні папери». Джерелом їх появи є англійське слово «derivatives». Термін «деривативи» є дуже молодим і виник лише у 1980-х. Його перше використання пов'язують зі справою Американської фондової біржі проти Комісії з торгівлі товарними ф'ючерсами у Нью-Йоркському федеральному суді у 1982 році [3, с. 5].

Для детального дослідження їх особливостей спочатку варто провести класифікацію деривативів. Похідні фінансові інструменти можна поділити на звичайні й екзотичні. До звичайних відносять найпоширеніші їх види:

- форварди – тверді угоди про купівлю або продаж активу на певну майбутню дату за наперед визначеною ціною;
- ф'ючерси – стандартизовані тверді угоди про купівлю або продаж активу на певну майбутню дату за наперед визначеною ціною;
- опціони – фінансові інструменти, які дають право купити або продати актив на заздалегідь визначених умовах у майбутньому;
- свопи – угоди між двома сторонами про обмін грошовими потоками у майбутньому.

До екзотичних деривативів відносять форварди, опціони і свопи з відмінними від стандартних умовами виконання зобов'язань або такі, що поєднують властивості звичайних (наприклад, свопціони). Варто зауважити, що даний поділ є досить умовним. Так, наприклад, погодні похідні фінансові інструменти стали такими популярними, що досить швидко перейшли з категорії екзотичних до звичайних. Фактично в основі поділу на звичайні та екзотичні деривативи лежить частота їх використання.

Згідно з механізмом функціонування деривативи можна поділити на:

- лінійні, або форвардного типу (форварди, ф'ючерси, свопи);
- нелінійні, або опціонного типу (опціони).

Головною їх відмінністю є те, що у лінійних деривативів існує лінійна залежність між фінансовим результатом та зміною ціни або іншої характеристики того, що лежить у їх основі, а у нелінійних така залежність відсутня. Нелінійні фінансові інструменти відрізняються від лінійних асиметричністю виплат. Це означає, що прибуток, отриманий від руху основи в один бік, не буде рівний збитку від руху основи в інший бік.

Ще одним способом класифікації похідних фінансових інструментів є поділ на стандартизовані (біржові) та нестандартизовані (позабіржові). В основі цього поділу лежить місце обертання, а також стандартизація умов здійснення угоди. До біржових інструментів, зазвичай, відносять ф'ючерси та біржові опціони. До позабіржових – форварди, позабіржові опціони, свопи, екзотичні деривативи.

Ціноутворення деривативів є досить складним процесом. Для початку розглянемо форварди. По суті, форвард є контрактом між двома сторонами, в якому закріплюється зобов'язання щодо поставки активу на певних умовах. Однією з таких умов є ціна активу. Варто зазначити, що форвардна ціна (закріплена у контракті) і ціна форварду – це різні речі. Форварди є позабіржовими інструментами і, зазвичай, їх існування завершується з поставкою активу, тобто вони не перебувають у обігу. Це викликано специфічністю умов кожного такого контракту, а відтак – низькою його ліквідністю. Складно знайти контрагента, який погодиться прийняти на себе сформовані в інтересах іншого зобов'язання. Саме тому важко говорити про ціну форварду, він рідко продається. Навіть якщо угода купівлі/продажу укладається, її ціна, зазвичай, значно відрізняється від форвардної ціни, закріпленої у контракті. Отже, вартість базового активу є важливим, але не єдиним фактором, який визначає вартість і ціну форварду. Також варто зазначити, що укладення форвардного контракту не передбачає руху грошових потоків. Платіж здійснюється лише у кінці періоду існування форварду разом з поставкою активу. Свопи за своєю суттю є ідентичними форвардам з подібним процесом ціноутворення.

Досить схожими на форварди є такі фінансові інструменти як ф'ючерси. Вони відрізняються тим, що мають стандартизовані умови, а відтак – змогу обертатися на організованому біржовому ринку. При укладанні форварду обидві сторони здійснюють депонування певної суми грошових коштів. Проте це є лише мірою зниження ризику невиконання зобов'язань зі сторони контрагента. На відміну від форвардів, ф'ючерси досить рідко завершуються поставкою активу. Зазвичай, зобов'язання за ними закриваються через укладення офсетної угоди. Офсетна угода – це компенсаційна угода, в результаті якої зникають зобов'язання по раніше відкритій позиції у зв'язку з тим, що виникають зобов'язання по протилежній позиції за цим же деривативом.

Для визначення вартості купленого ф'ючерса на бездивідендні акції (для форварда вона є такою ж) Дж. Халл пропонує наступну формулу [4, с. 108]:

$$(1.1)$$

- де
- вартість ф'ючерса;
 - форвардна (майбутня) ціна;
 - ціна, закріплена у ф'ючерсі;
 - експонента;
 - безризикова ставка;
 - час до закінчення строку дії контакту.

Як ми бачимо, вартість ф'ючерсу є різницею між майбутньою ціною акції і ціною, закріпленою у контракті з урахуванням зміни вартості грошей у часі. При цьому закріплена у контракті ціна не змінюється, безризикова ставка міняється досить рідко, а час до завершення строку дії контракту рівномірно зменшується. Таким чином, єдиною непідконтрольною змінною на практиці виступає майбутня (форвардна) ціна. Для її розрахунку наведена наступна формула [4, с. 103]:

$$(1.2)$$

- де
- форвардна (майбутня) ціна;
 - поточна ціна акції;
 - математична константа;
 - безризикова ставка;
 - час до закінчення строку дії контакту.

Згідно з даною формулою, форвардна ціна відповідає поточній ціні акції з урахуванням зміни вартості грошей у часі.

Зі всього вищесказаного можна зробити кілька висновків. Ціна базового активу виступає ключовим фактором у процесі ціноутворення деривативів. Проте цей процес є досить складним і нелінійним. На нього значною мірою впливає невизначеність, пов'язана з базовим активом. Власне, саме ця

невизначеність стала причиною появи похідних фінансових інструментів. Специфічним терміном, який характеризує управління ризиком за допомогою деривативів, є «хеджування».

Підсумовуючи вищесказане, ми пропонуємо наступне визначення: «похідний фінансовий інструмент» – фінансовий інструмент, що використовується з метою зниження волатильності грошових потоків шляхом зменшення пов'язаної з основою невизначеності, характерними ознаками якого є строковість і похідність.

Деривативи є досить специфічними фінансовими інструментами, які обслуговують не стільки перерозподіл капіталу, як перерозподіл ризиків між суб'єктами економічної діяльності. Сукупність відносин, що включають використання ПФІ, формує складну систему – ринок похідних фінансових інструментів.

Література

1. Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти: монографія / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2001. – 263 с.
2. Сохацька О. М. Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти: монографія / О. М. Сохацька. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 454 с.
3. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал / Дж. Р. Хикс. – М.: Прогресс, 1988. – 488 с.
4. Swan E. J. Building the Global Market, A 4000 Year History of Derivatives / Edward J. Swan. – Kluwer Law International, 2000. – 337 p.

Ожибко Х. Я., ст. гр. ФСГзм-21
Костецкий В. В., к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Аналіз ефективності діяльності підприємства у цілому, ефективності використання окремих видів ресурсів або ефективності окремих сторін і напрямків його діяльності внутрішньо пов'язує всі інші напрямки економічного аналізу між собою. Він дає своєрідний масштаб або критерій для оцінки впливу виявлених значущих чинників на фінансовий стан підприємства, дозволяє оптимізувати його взаємодію з внутрішнім і зовнішнім середовищем, визначати найкращі шляхи для досягнення цілей підприємства.

Найважливішими завданнями аналізу ефективності використання ресурсів суб'єкта господарювання є: поточний моніторинг та оцінка ефективності діяльності та використання ним окремих видів ресурсів з метою контролю задовільності й результативності різних напрямків цієї діяльності; виявлення сильних та слабких сторін діяльності підприємства; оцінка доцільності та раціональності постановки окремих цілей і завдань у діяльності